

Lángi József

ÚJ, EDDIG ISMERETLEN SZENT LÁSZLÓ ÁBRÁZOLÁSOK FALKÉPEKEN

Szent László évszázadokon át változó meg-megújuló ábrázolásai a múlt század vége óta a művészettörténeti kutatás érdeklődésének középpontjában áll. Legutóbb szentté avatásának 800. ill. halálának 900. éves évfordulója szolgált az eddigi ismeretek összegzésére. Az ekkor megjelent nagyjelentőségű összefoglaló művek és kisebb tanulmányok¹ után csak újabb, eddig ismeretlen emlékek felkutatása adhat új támpontokat Szent László középkori és barokk ikonográfiájának jobb megismeréséhez.

Középkori eredetű templomaink évszázadokig mérsréteggel fedett freskók ki-meríthetetlen tárházát kínálják, ahol gyakran Szent Lászlót ábrázoló képek is fel-színre kerülhetnek.

Előadásomban néhány ilyen, közelmúltban feltárt falképet szeretnék bemutat-ni, amelyek több fontos kérdést vetnek fel. Ezekre ugyan csak a restaurálás befe-jeztével lehet választ kapni, de már most is gondolkodásra ösztönöznek. Az is-mertetendő falképek a történeti Magyarország területén térben és időben nagy távolságban helyezkednek el egymástól. Művészi színvonaluk nagyon változa-tos. Ezért felsorolásuknál keletkezésük időrendjét vettem alapul.

Türje: premontrei templom

A monostor alapításáról pontos adatunk nincs, de mint a csornai prépostság filiája 1234 előtt már fennállt. Erről a Ninivei Catalogus tudósít, amely a Magyar Circaria monostorait írta össze². Későbbi oklevelek arról is tudósítanak, hogy ala-pítója a Türje nemzetségbeli Dénes bán. Ő II. András és IV. Béla király Halics és Velence elleni hadjáratainak is részese³, és a királyi hatalomnak mindig hű táma-sza volt. A tatárok elől menekülő király kíséretében is ott találjuk⁴. Így méltán nyerte el a Szlavón báni, majd később a nádori méltóságot.

A Boldogságos Szűz Mária tiszteletére alapított monostor építéstörténete a most induló régészeti-, művészettörténeti kutatás befejeztével lesz rekonstruálható, de a régebbi szakirodalom viszont feltételezett egy tatárjárás alatt megszakadó épít-kezést, mely csak a XIII. század közepén folytatódott.

A XVIII. század közepi kisebb mértékű átalakítástól eltekintve a templom belső tere megőrizte késői román- korai gót téralakítását. Így falain, boltozatain nagy-

¹ Csak néhány címet idézünk a nagyon gazdag irodalmi termésből: Magyar 1992., Mező 1992., Török 1992., László 1993., Kerny 1993., Wehli 1993., Marosi 1995., Kerny 1996., Magyar 1996

² Oszwald 1957/251

³ Jászay 1990. 31–32

⁴ Pauler 1893. II. kötet 175.

részt épségben megmaradt a középkortól kezdve minden festett vakolatréteg. Közülük talán legjelentősebb az első, melyre Szent László legendáját festették meg.

Keletkezése véleményem szerint a XIII–XIV. század fordulójára tehető. Eddigi vizsgálataim szerint a ciklus megfestése idején csak a D-i mellékhajó D-i falára, a D-i toronyalj boltozatára, és a DK-i pillér É-i oldalára készült falfestmény, a többi felületet viszont nyers vakolatszínben hagyták.

A XVIII. század közepén elbontott D-i mellékszentély diadalívétől indult a legenda, K-ről Ny felé haladva követték egymást a jelenetek. A képmezőt fekete, okker és vörös színű vonalzasos keret veszi körül. E keretezés sajátosságos, mert az utolsó jelenet egyes részei e kereten kívülre kerültek, ill. a háromkaréjos végződésű felszentelési keresztek is félig kilógnak belőle. A képszalag hossza 775 cm, magassága 173 cm, ornamentális díszítményt a felszentelési kereszteken kívül nem alkalmazott a festő.

Viszont a képszalag alatt, a felszentelési keresztek közelében minuszkulával írt feliratok is előkerültek.

Az első három jelenet szinte eggyé olvad. A kivonulás, az üldözés és a csatajelenet egy képpé sűrűsödik. A Váradot szimbolizáló soktoronyú épület falai alatt lándzsával és íjjal felszerelt láncvértés katonák kísérik a fehér lovon vágatató, lovagi fegyverzetet viselő szent királyt (1. kép). Előtte barna lovon menekül a lányt elrabló kun. Kaftánt és kun süveget visel, oldalán hatalmas fekete tegez lóg. Az elrabolt lány a többi szereplőhöz képest aránytalanul kicsi. A kun íját megfeszíti, akárcsak az előtte szürke lovakon menekülő kun harcosok. A következő jelenet a kun lerántása, itt is szerepel Szent László és a lováról fejjel előre lezuhanó kun, akit a lány ránt magával. Az ezt követő két jelenet – mely a feltárt töredékek alapján a birkózás ill. a kun megölése lehetett – sajnos az 1741-ben megnagyobbított ablak ill. az 1760 körül ide másodlagosan elhelyezett későgótikus pasztofórium beépítése miatt nagymértékben roncsolódott. Az utolsó jelenet a pihenés (2. kép), melyet az első, részleges feltárás után helytelenül értelmeztem. Egymással szemben ülő figurákra gondoltam, de a további tisztítás után láthatóvá vált, hogy a fekvő, ifjú király hajtja fejét a lány ölébe. Földre helyezett koronája felette látható. Szent László vállára omló hosszú haját simogatja a lány bal kezével. Itt található viszont az a furcsa jelenség, hogy a pihenő lovak a kép keretezésén kívül állnak. Kantárukat a Szent Lászlónak árnyat adó fa képkereten túlnyúló ágához kötötték ki.

A falkép festését al fresco technikával kezdte el a mester, de al secco-ban fejezte be. A napi varratok mindenütt jól láthatók. Színvilága nagyon egyszerű, csak feketét, vöröset, okkert, barnát, szürkét és fehéret alkalmazott. Alapszínnek a sárga tónusú nyers vakolatszín használta.

Minden szabad felület kitöltésére törekedett a festő. Dús lombkoronájú fákkal, lándzsákkal, repülő nyílveszőkkel fedte el a nagyobb üres részeket. Érdekes még, hogy két kivételtől eltekintve került az egymást takaró figurák ábrázolását.

A türjei legenda sok részletében eltér a megszokott ábrázolásoktól. Nem az ország peremterületén található, és nem is plébánia templomban, hanem egy szerzetesi közösség megrendelésére készült, és ez ugyan az a rend, melynek ócsai templomában szintén fennmaradt egy töredékes legendaábrázolás. Talán nem járunk messze az igazságtól, ha feltételezzük, hogy a renden belül Szent László

tisztelete nagyobb hangsúlyt kapott⁵. Szintén szokatlan, hogy a D-i mellékhajó D-i falára került⁶. A szokásos jelenetsor pedig itt a ritka lerántási jelenettel egészül ki, mely csak Zsegrán és Bántornyán szerepel.

Egyedülálló Szent László nyugati típusú lovagi fegyverzete. Láncvért fedi testét, és ezt térdvédő egészíti ki, a vértet hosszú, bő fegyering takarja. Az üldözési és a lerántási jelenetben egyedülálló módon arca nem látható, mert zárt csöbörsisak fedi. Csak a pihenési jelenetben látható a hosszú hajjal övezett, szakálltalan ifjú arc. Legkülönösebb viszont, hogy dicsfény egyik esetben sem övezi fejét.

Szent László fegyverzete a XIII. század végi nyugati lovagok felszerelésével egyezik meg. Hazai emléanyagban csak pecséteken és ötvöstárgyakon ismerünk ilyent – mint pl. a Gutkeled nembeli László somogyi ispán 1236-os pecsétjén, vagy a krakkói koronáskereszten⁷, de közülük talán a legismertebb a kígyópusztai csat, ahol a harcoló lovagok viselnek ilyent⁸.

Festett emlékek közül talán a legközelebb áll a türjei fegyverzet ábrázolásához a Képes Krónika miniatúrája, ahol Károly Róbert a rozgonyi csatában jelenik meg hasonló felszerelésben⁹, de ez már XIV. századi mű.

Végezetül meg kell említeni, hogy a fegyverzetből hiányzik a pajzs, amely ekkor fontos védőeszköz volt, pedig ez szinte minden legendaábrázolásban szerepel, és lovát sem fedi takaró.

Laskod: református templom

A XIII. század második felében már feltételezhetően álló¹⁰, de 1830-ban a szentély felé jelentősen megnagyobbított templom¹¹ régészeti, restaurátori kutatását Juan Cabello és G. Horváth Erzsébet végezte. A feltárási munka közben többször volt alkalmam látni a falképeket, így véleményem némileg eltér a kutatóétól¹². A három festett réteg közül az első hordozza Szent László legendáját (3. kép).

A rendkívül kisméretű templom – hajója alig nagyobb 6x5 m-nél – D-i falán Ny-ról K-i irányba indul a legenda ábrázolása. Véleményem szerint csak három jelenetből állhatott. Az üldözésből csak a menekülő kun vörösesbarna lova, fekete tegeze és az elrabolt lány arca kivehető. Míg a következő jelenetet teljesen elfedi a felette lévő XV. századi figurális töredék. Itt valószínűleg a birkózás lehetett, de erre akkor derül majd fény, ha a restaurálási munka során leválasztásra kerül a XV. századi réteg. Az ezt követő jelenet a kun megölése, ahol Szent László a hajánál fogva tartja a kunt, és a náluk kisebb méretű lány lesújt rá. E részlet ugyan töredékes, hasonlósága azonban jól felismerhető az ugyanilyen beállítású kakaslomnici, zsegrai, vitfalvai, karaszközi

⁵ Tóth 1974. 667. jegyzet

⁶ László 1993. 185

⁷ Kristó 1986. 48, 38. kép

⁸ Pálóczi Horváth 1989. 11–12. kép

⁹ OSZK Clmae 404 jelzésű kódex f 69 Rozgonyi csata, f 72 A Bazaráb elleni hadjáratban elszenvedett vereséget ábrázoló miniatúráján.

¹⁰ Németh 1997 121

¹¹ Juan Caballo-Simon 1995. 144

¹² G. Horváth 1995. 169–174

freskókéval. A pihenési jelenet viszont hiányzik, mert közvetlenül a kun megölése előtt egy sebeit mutató fájdalmas Krisztus zárja a hajó D-i oldal falának freskóit. Utána már csak a diadalív levésett csorbázata látható.

E korai, kisméretű, egykor Szent Mihály tiszteletére szentelt Szabolcs megyei templom rendkívül jó színvonalú kifestése sok elemében eltér az ismert ábrázolásoktól. Egyrészt távol fekszik a határörvidékektől, és D-i falán festették meg a legendát. Hiányoznak a többalakos, mozgalmas jelenetek, és csak a három legfontosabb részletet emelte ki a festő. Egyedülálló még a legenda lezárása is, ahol Krisztus karjait kitérve mutatja sebeit¹³.

Napkor: rk. templom

A Szabolcs megyében található középkori eredetű – egykor Szent István tiszteletére szentelt – templomot 1948-ban radikálisan átépítették¹⁴. Ma már csak szentélyének falai állnak, boltozata már XVIII. századi. Eredetileg minden falfelületet freskók borítottak, de nagyarányú vakolatleverések következtében mára alig néhány négyzetméter maradt ránk.

A XIV–XV. századra datálható kifestésből csak a diadalív hajó felé eső oldalán és béléletében lehetett nagyobb összefüggő, értelmezhető részletet feltárni. A diadalív béléletében – egy feltehetően korábbi periódusban –, jó freskó technikával koronás női szenteket ábrázoltak.

A diadalív É-i oldalán Krisztus siratásának töredékes képét találtam meg. Krisztust ölében tartó Mária felett angyal lebeg, balra pedig egy könyvébe temetkező figura ül. A másik oldalon három szent király fél életnagyságúnál nagyobb, frontális beállítású képét festette meg a művész (4.kép). E képmező az erdélyi mezőtelegdi rk. templom¹⁵, vagy a felvidéki gömörákos templom szentélyében megfestett magyar szentekkel mutat rokonságot¹⁶.

A jobboldali figura Szent Imre, feje, arca sérült, fejfedője alig értelmezhető. Dereán széles övvel meghúzott, testre simuló, zöld ruhát visel, vállát vörös köpeny takarja. Mindkét kezén furcsa, lelógó szárú kesztyűt láthatunk, baljában liliomot tart.

A középső alak lehetett Szent István. Liliomos koronájának csak egy része maradt meg, arca, felső teste elpusztult. Dereán széles övet viselt, jobbájában jogart tartott. Vállát zöld bélésű köpeny borította.

A bal oldali alakot azonosíthatjuk Szent Lászlóval. Fején liliomos korona látható, jobb kezében kormánypalcát tart. Bő ujjú ruhát, s vállra terített palástot visel. Vállig érő haja vörösesbarna, akárcsak a szakálla.

A vörös, fehér vonalzással keretezett képmezőn belül a figurák sárga színű lépcsős talapzaton, mélykék háttér előtt állnak.

¹³ Hozzá hasonló ábrázolást az 1440 körül keletkezett Psalterium cum cantis kódex S iniciáléjában láthatunk, amely a Kalocsai Főegyházmegyei Könyvtár tulajdonát képezi. (MS 382) f. 35r.

¹⁴ Szabolcs-Szatmár megye műemlékei II. Budapest. 1987. 130–132

¹⁵ Magyarországi művészet 1300–1470 körül II. Budapest. 1987. 1394. kép

¹⁶ Marosi 1987. 36. kép

A napkorihoz hasonló háromalakos ábrázolásokat találunk a Bihar megyei Magyararmetén (Remetea), ahol a félköríves záródású szentélyt díszítik eleven színekkel megfestett, de kissé merev beállítású magyar kiályszentek (13. kép) és apostolok¹⁷.

Szlovák restaurátorok az 1990-es években tárták fel és restaurálták a krasznahorkai (Krásna Hôrka) plébániatemplom oszlopokkal tagolt fülkéibe állított Szent Imrét, Szent Istvánt, Szent Lászlót ábrázoló freskót (12. kép). Festéstechnikája, markáns rajzos előadásmódja, homogén, vörös árnyalatú színvilága és a viseletek alapján a XIV. század elejére datálhatjuk. A másik, napkorihoz hasonló elrendezésű, de ornamentális keretézéssel körbefogott freskó Ausztriában, a Kőszeghez közeli Röttfalván (Rattersdorf) került felszínre a plébániatemplom helyreállítása során. E sérültebb freskón is megfigyelhető hogy ugyanazon ikonográfiai előképre vezethető vissza (14. kép).

Szent királyaink együttes ábrázolásai nemcsak falképeken hanem szárnyas oltárokon is megjelennek. Ilyent ismerünk a szepeshelyi Mária halála oltáron¹⁸, vagy az erdélyi szász oltárokról, pl. Brulya (Bruiu), vagy Felsőtátárlaka (Tatirlau)¹⁹. De ötvös műveken is találkozunk velük, hogy csak a legismertebbet említsük az Anjou-kori ötvösség kiemelkedő alkotását, az aacheni palástcsatot hoznám fel példaként.

De kódexek iniciáléiban is találkozunk velük, mint a müncheni Staatsbibliothek Cod. lat.21.590 jelzésű XV. sz-i kéziratban. Sőt a könyvnyomtatás elterjedésével fametszeteken is gyakran jeleik meg együtt Szent István, Szent László és Szent Imre, amely már a Patrona Hungariae ikonográfiai típus kialakulásával esik egybe. Szép példája ennek Missale Strigoniense 1501-es lyon-i kiadásában Jacques Sucon metszete (15.kép), vagy a Missale Zagradiense 1511-es velencei kiadásának Petrus Lichtenstein metszete²⁰.

Tehát talán nem túl merész feltételezés, ha a falképeken megjelenő szent királyaink együttes ábrázolását a barokk ikonográfiában kiteljesedő Patrona Hungariae előtt megjelenő magyar királyszentek előképének tekintjük²¹.

Kézdiszentlélek (Sanzieni) – Perkő: Szent István kápolna

Az építésetileg egyedülálló, centrális alaprajzú kápolna²² falképeinek feltárását Jánó Mihály kezdte meg. A nehezen feltárható secco teljes letisztítása során sikerült az ábrázolt figurákat nemzeti szentjeinkkel azonosítani. A kiállítás első feltételezésem szerint a XVII–XVIII. század fordulóján készült. A K-i karéj ötalakos kompozíciójának középtengelyében Szent István áll, és az öt figura közül csak az ő fejét övezi dicsfény. Feje felett angyalok zárt, ékkö-

¹⁷ Szőnyi Otto: 1928. Péter Andor: Árpád-házi Szent István, Szent László, Szent Imre a középkori művészetben Kézirat az OMVH könyvtárában ltsz. 4647

¹⁸ Rados 1938. XLVIII. kép

¹⁹ Richter 1992 123–131

²⁰ Hubay 1938. 92, 96

²¹ Szilárdfy 1984. 28, 29. ábra

²² Babos 1983. 18–21

vekkal díszített koronát tartanak (6. kép). Ilyen, tartásukban szinte teljesen megegyező lebegő angyalok tartják az 1664-ben kiadott Nádasdy Mausoleum Szent Istvánt ábrázoló metszetén a koronát²³. Szt. István ikonográfiájában már jóval korábban megjelent az angyalok általi megkoronázás. A Thuróczy-krónika augsburgi kiadásában már így szerepel²⁴. Ez az ábrázolási típus átvétele lehet a Képes Krónika Szent László koronázási jelenetének. S itt kapcsolódik össze Szent István és Szent László ikonográfiája.

Jobboldalon Szent Imre és egy közel életnagyságú ép, míg baloldalon Szent László és egy másik püspök sérült alakját tártuk fel. Szent László hosszú szakállat visel, fején zárt pántos korona látható. Földig érő, mellén összekapcsolt, vörös palást takarja vállát. Bal kezében bárdot, jobbáiban hatalmas kék glóbuszt tart (5. kép). Mindkét püspök felett címer volt, de a bal oldali a hiányok miatt egyelőre megfejthetetlen. A jobboldali egy fiait vérével tápláló pelikánt ábrázol. E címer tulajdonosát még nem ismerjük, de lehetséges, hogy megegyezik a közeli Alsócsernátonban kőszószéket állíttató Cseffei család egyik nőtagjával. Ugyanis az 1700-ban elkészült szószéken ugyanez a pelikános címer látható²⁵. Kovács András újabb kutatásai alapján viszont valószínűnek tűnik, hogy gr. Mikes István és Petki Rozália lehetett a falképek donátora a XVIII. század közepén²⁶.

A perkői ábrázolás töredékessége, sérülései ellenére érdekes és fontos, mert a XVII. századi Magyarország falképfestészetének nagyon kevés emléke maradt ránk. Véleményem szerint ilyen lehetett a csíkmenasági rk. templom szentélyének D-i falán a Huszka József által 1889-ben feltárt Szent Imrét és Szent Lászlót ábrázoló töredék, amelyet azóta visszameszeltek, sőt az sem kizárt, hogy azóta elpusztult²⁷. Viseletei és a templom gazdag XVII. sz-i ornamentikája alapján nem festhették korábban²⁸.

A XVII-XVIII. században Szent Lászlóval többnyire főoltárok szobrain találkozhatunk. E kissé merev, egy nézetre komponált szobrok közül most csak kettőt szeretnék felvillantani, a közelmúltban restaurált cserhátsurányit 1689-ből (7. kép), ill. a tári főoltár XVIII. századi szobrát. E plasztikai művek mellett a metszetes ábrázolások sokkal gazdagabbak voltak, melyre szép példa Tarnóczi István verses Szent László életrajza 1681-ből²⁹. Talán hasonló előkép alapján készülhetett legutóbb megkezdett munkánk helyszínén egy jelentős Szent Lászlót ábrázoló falképciklus. A pápai Eszterházy kastély 1694-es leltára így beszél róla: „...mely Auditoriumnak az boltozássán nagyon le írva Adam Attyánk Paradicsomban ott Letele, és onnéd kiözetesse, az falain pedig külön külön féle Szent László győzedelmes harczainak leírásával meg ékesitetet...”³⁰.

²³ Mausoleum potentissimorum, ac glorissimorum... Nürnberg 1664 89.

²⁴ Thuróczy 1488.

²⁵ B. Muradin 1994. 64–65

²⁶ Kovács 1997. 100–103

²⁷ Huszka 1890. 347–348.

²⁸ Huszka akvarell másolatát az OMvH Tervtára őrzi ltsz: 691

²⁹ Stephano Tarnoczi: Rex Admirabilis, sive vita S. Ladislai Regis Hungariae Wienae 1681

³⁰ Gerő-Sedlmayer 1959. 46

A kastély kápolnáját és a környező festett termeket ugyan gr. Eszterházy Ferenc és Károly átalakíttatják a XVIII. században, de középkori eredetű falai ma is állnak, és szerencsés esetben néhány töredéke is megmaradhatott ennek a fontos és jelentős kifestésnek. Itteni reményt keltő kutatásaink sajnos anyagi fedezet hiányában egyelőre nem folytatódhatnak. Így annak pozitív vagy negatív eredményeiről csak később lehel beszámolni.

Türje: premontrei templom

Visszatérve kiindulási pontunkhoz, de Szent László legendájának megfestése után cca. 500 évvel, újabb Szent László-ábrázolás készült Türjén. Schrábl Tádé csornai prépost 1763-ban Dorffmaister Istvánt bízta meg a templom ekkor megrövidített szentélyének kifestésével. Korábbi ismereteink szerint csak a boltozat és a főoltár-architektúra volt festve³¹.

Kutatásaink során azonban kiderült, hogy az 1825-ben lemeszelt oldalfalakon is Dorffmaister-freskók találhatók. Az É-i és a D-i falon egymással szemben két-két festett, volutás, kagylós szoborfülkében zöldes tónusú grisaille figurák kerültek elő. A D-i falon Szent István és egy szakállas szerzetes, az É-i oldalon Szent László és Szent Imre életnagyságú képe ismerhető fel.

Szent László kezében jogart tart, fején zárt korona, testét vért borítja, oldalán kard (8. kép). A mester nem akarván kétséget hagyni az ábrázolt személy kilétéről, ezért a szoborfülke aljára egy tollal díszített turbánt és Szent László pénzeket festett. De felirat is olvasható a posztamensen: S. LADISLAUS (9. kép).

Dorffmaister az oldalfalak festésénél Maulbertsch 1757-58-ban a sümegi plébánia templom szentélyében alkalmazott kiosztását követi. A mester későbbi művein többnyire a festett főoltár-architektúrán ábrázolta szent királyainkat – pl. Mesztegyő, Gutatöts, Toponár, Nova – de Türjén a rend elvárásának megfelelően Szent Ágoston és a rendalapító Szent Norbert jelenik meg a főoltár festett architektúráján.

Rábaszentmihály: rk. templom

Az elmúlt évben Bán Beatrix végzett kutatásokat a román kori háromkaréjos záródású templomocskában, de középkori kifestés nyomait nem találta. Viszont az apszisban a XVIII. század második felében készült oltárkép mellett két közel életnagyságú, grisaille technikával festett szent király képe került felszínre. Jobboldalon Szent István, balra Szent László. A két figura egy festett oltár-architektúra része volt, melynek ornamentális elemei alapján feltételezhető, hogy a XVIII. század végén készülhetett.

Mindkét király fejét – a Szent Koronát formailag követő – korona díszítette. Szent László bal kezével jogart tart, vállát jobboldalt megtűzött palást fedi (10. kép).

A festett főoltárarchitektúra megrendelője, alkotója még ismeretlen. Jelentőségének felbecsülése csak a teljes feltárás, kutatás befejeztével lesz lehetséges.

³¹ Fábán 1936. 16–21. Garas 1955., 103. 202

Nemesvid: rk. templom

Térben és időben zajló utazásunk utolsó állomása a XVIII. század utolsó éveiben megépült Somogy megyei templom. Falképeinek megfestésére csak 1852-ben került sor. E képek sohasem voltak átfestve, de mégis ismeretlenek, mert a szakirodalom e provinciális, már-már népies ízű XIX. századi festéssel nem foglalkozott. Festője Bucher Ferenc és Johan Diwisch. Bucher apja a XVIII. század második felében több a veszprémi egyházmegyéhez tartozó templom falképét festette meg. Fia sokkal szerényebb képességű mester, és apja kompozícióit egyszerűsített formában gyakran másolta. Így tett Nemesviden is, ahol apjának a veszprémi ferences templom boltozatára festett képeit ismételte meg. A hajó első boltszakaszán Szent István fogadja Asztrik apátot, aki koronát hoz Rómából. A harmadik boltszakaszon Szent Imre fogadalmát ábrázolta. A közöttük lévő második boltszakaszra a vizet fakasztó Szent László képe került (11. kép). E kép nem szerepel Veszprémben, de nem is saját kompozíció, hanem a már korábban említett, 1681-ben kiadott verses Szent László életrajz egyik metszetét követi. E metszet egyébként előképül szolgált a bucsuszentlászlói ferences kolostorban található Schmaltz Theotimus által festett olajképhez is, amelyet nagy művészek is felhasználtak mintának. Így tett Michelangelo Unterberger is, aki a marosvásárhelyi volt jezsuita templom mellékoltárának megfestésénél – feltehetően a megbízó kérésének megfelelően – a Tarnóczi – könyv metszetét vett alapul 1754-ben³². Ugyanez a kompozíció jelenik meg Andreas és Joseph Schmutzer egy 1731-es rézmetszetén is. Az ifjabb Bucher valószínűleg ismerhette valamelyik művet. A kompozíciót ugyan kissé módosította, mert a hegy bal oldalán menekülő turbános sereg látható, jobbra pedig merev és szabályos sorokban várakoznak a lovas és gyalogos magyar vitézek.

Végül a nagy felületű freskók után egy szerény méretű, de ikonográfiai szempontból érdekes és ritka metszetett szeretnék bemutatni. Franz Schaur XVIII. század közepén készített 115x76 mm-es grafikai lapján a barokk Regnum Marianum eszmerendszere tükröződik. A felhőkön trónoló Szűz Mária előtt hódolnak a „Magyar Háromkirályok”, de a kép egyben Szent István Szent Koronával történő országfelajánlását, Szent Imre fogadalmát is megjeleníti, akinek lábánál a vezeklő korbács is látható. A metszet jobb alsó sarkában előadásom központi alakja Szent László áll, aki pajzsát és kardját, mintegy védelmét ajánlja fel Szűz Máriának (16. kép).

A felsorolt emlékek többsége még csak a restaurálás kezdeti fázisában van, jelentőségük végleges felbecsülése csak e munkák befejezésével lehetséges. De e falképek új lehetőségeket kínálnak a művészettörténeti, vallástörténeti, Túrje esetében a rendtörténeti vagy a természettudományos vizsgálatokra, hogy új, bővebb információkkal szolgálhassanak kimagasló nemzeti szentünk ábrázolásainak, közép- és újkori tiszteletének jobb megismeréséhez.

³² Kronbichler 1999.

Irodalom

BABOS István

1983 A kézdiszentléleki Perkő kápolna. *Műemlékvédelem* 1983/1. 18-21.

FÁBIÁN Mária

1936 Dorffmaister István művészeti munkássága a szombathelyi egyházmegyében II. *VasiSzemle*. 16-21.

GARAS Klára

1955 *Magyarországi festészet a XVIII. században*. Budapest.

GERŐ László - SEDLMAYER István

1959 *Pápa*. Budapest.

G. HORVÁTH Erzsébet

1995 Előzetes tájékoztatás a laskodi falképek feltárásáról. *Műemlékvédelmi Szemle* 1995/1-2. 169-174.

HUBAY Ilona

1938 *Missalia Hungarica*. Budapest.

HUSZKA József

1890 A csíkmenasági templom falfestményei. *Archeológiai Értesítő* 1890. 345-348.

JÁSZAY Magda

1990 *Velence és Magyarország*. Budapest.

JUAN CABALLO – SIMON Zoltán

1995 A laskodi református templom műemléki kutatása. *Műemlékvédelmi Szemle* 1995/1-2. 143-159. lapszám

KERNY Terézia

1993 Szent László lovas ábrázolásai. *Ars Hungarica* 1993/1. 39-54.

1996 Szent László szentté avatása és kultuszának kibontakozása. In: PÓCS Éva szerk. *Ősök, táltosok, szentek*. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest, 1996. 175-197.

KOVÁCS András

1997 *Kézdiszentlélek templomai*. Tusnád.

KRISTÓ Gyula

1986 *Az Árpád-kor háborúi*. Budapest.

KRONBICHLER, Johann

1999 *Michael Angelo Unterberger*. Salzburg.

LÁSZLÓ Gyula

1993 *A Szent László-legenda középkori falképeken*. Budapest.

MAGYAR Kálmán szerk.

1992 *Szent László és Somogyvár*. Kaposvár.

MAGYAR Zoltán

1996 *Keresztény lovagoknak oszlópa*. Budapest.

Magyarországi művészet 1300-1470 körül II. Budapest. (Szerkesztő Marosi Ernő) 1987.

MAROSI Ernő

1987 Der Heilige Ladislaus als ungarischer Nationalheiliger. *Acta Historiae Artium* évf. XXXIII. évf. 1987-88. 211-256.

1995 Szent László mint nemzeti szent. In: *Kép és hasomás. Művészet és*

- valóság a 14-15. századi Magyarországon. *Művészettörténeti füzetek* 23. Akadémiai Kiadó, Budapest, 67–85.
- MEZŐ András
1992 Adatok Szent László középkor tiszteletéhez. (XIII-XV. század) *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle* 1992/2. 123–135.
- B. MURÁDIN Katalin
1994 *Faragott kőszobák Erdélyben*. Kolozsvár.
- NÉMETH Péter
1997 *A középkori Szabolcs megye települései*. Nyíregyháza.
- OSZVALD Ferenc
1957 Adatok a magyarországi premonstreiek Árpád-kori történetéhez. *Művészettörténeti Értesítő* 1957/2-3. 231–254. lapszám
- PÁLÓCZI HORVÁTH András
1989 *Besenyők, kunok, jászok*. Budapest.
- PAULER Gyula
1893 *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt*. Budapest.
- RADOS Jenő
1938 *Magyar oltárok*. Budapest.
- RICHTER, Gisela und Otmar
1992 *Siebenbürgische Flügelaltäre*. Innsbruck.
- Szabolcs-Szatmár megye műemlékei 1987 II. kötet
- SZILÁRDFY Zoltán
1984 *Barokk szentképek Magyarországon*. Corvina, Budapest.
- SZÓNYI Ottó
1928 A bihar remetei falfestmények. *Archeológiai Értesítő* 234-237.
- TÓTH Melinda
1974 *Árpád-kori falfestészet*. Budapest.
- TÖRÖK József
1992 Szent László szentté avatása. *Műemlékvédelem* 1992/4. 197–202.
- THURÓCZY János
1488 *A magyarok krónikája*. Augsburg.
- WEHLI Tünde
1993 Szent László ábrázolása egy Bécsben 1509-ben nyomtatott könyvben. *Ars Hungarica* 1993/1. 55–60.

Lángi, József

New, Recently Found Illustrations of St. Ladislav in Wall Pictures

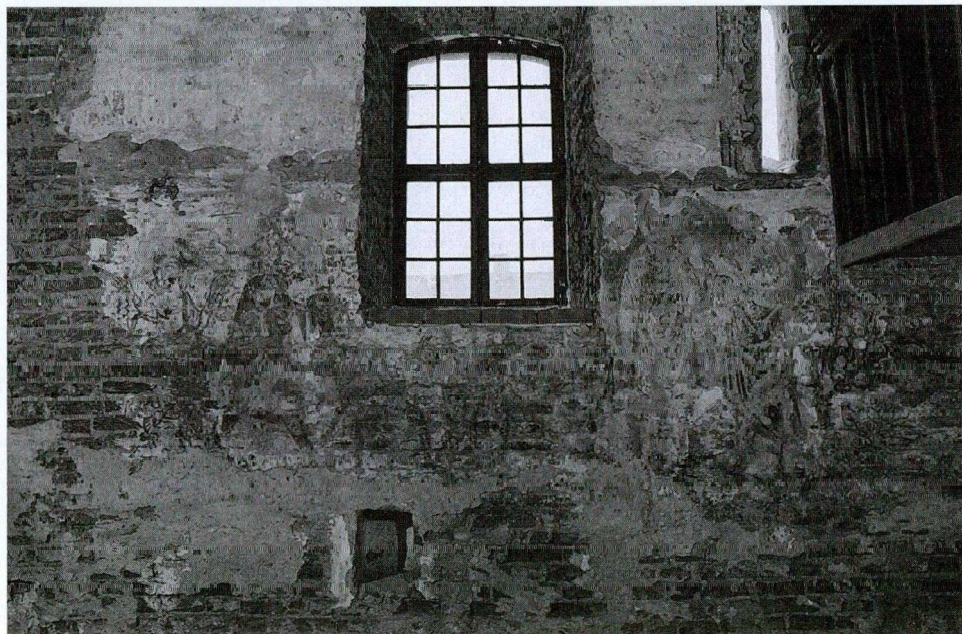
In the medieval churches of the historic Hungary the different scenes of St. Ladislav's legends were often portrayed. Usually they were arranged in picture-cycles, where the order of the pictures was relatively fixed. The restorer-author introduces the recently discovered wall pictures and he compares them with some earlier known frescos. He deals with the St. László illustrations in the churches of Túrje, Laskod, Napkor, Kézdiszentlélek, Rábaszentmiklós and Nemesvid.

1. kép Túrje: Prem. templom. Lovagi viseletben ábrázolt Szent László az üldözési jelenetben.
XIII–XIV.század fordulója

2. kép Túrje: Prem. templom. Pihenési jelenet.
XIII–XIV.század fordulója

3. kép Laskod: Református templom. A hajó D-i falának háromrétegű kifestése. XIV. század eleje

5. kép Kézdiszentlélek: Szent István kápolna. A középpontban Szent László áll, kezében bárd és glóbusz. XVII. század vége

6. kép Kézdiszentlélek: Szent István kápolna. Balszálon Szent István és a feje felett koronát tartó angyalok, középen Szent Imre. XVII. század vége.

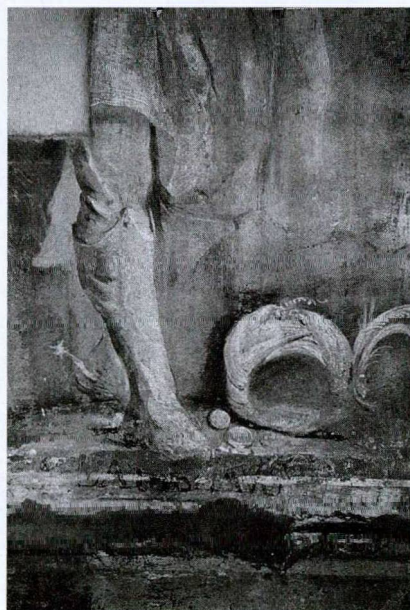

4. kép Napkor: Rk. templom. Három szent király a diadalív D-i oldalán. XV. század

8. kép Túrje: Prem. templom.
Dorffmaister István Szent László képe a
szentély É-i falán 1763.

9. kép Túrje: Prem. templom.
Az előző kép alsó szakasza, Szent László lába
mellett turbán és Szent László pénzek, alatta
felirat: S. LADISLAVS.

7. kép Cserhátsurány: Rk. templom.
Szent László szobra 1689-ből.

10. kép Rábaszentmiklós: Rk. templom. Szent László
a festett főoltárarchitektúrán. XVIII. század vége

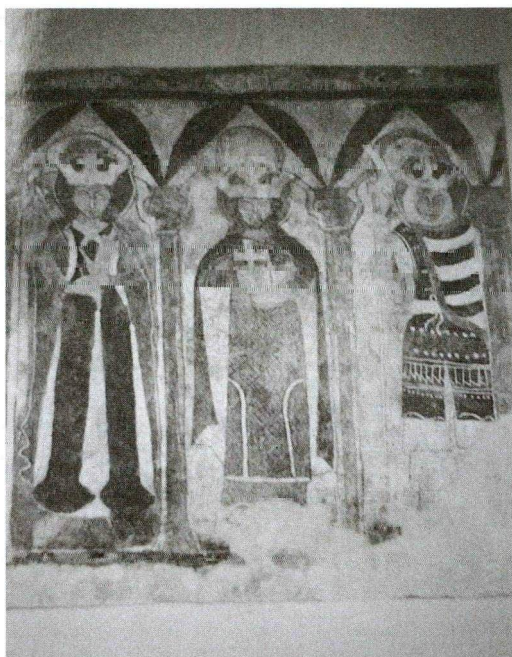

11. kép Nemesvid: Rk. templom. A hajó második boltszakaszán látható
„Szent László vizet fakaszt” című kép 1852.

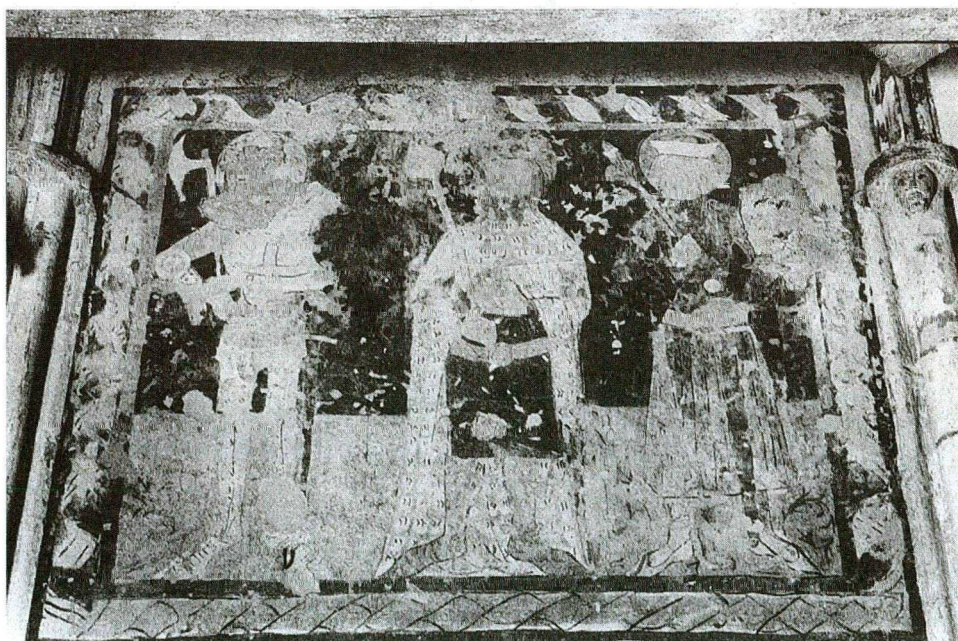

13. kép Magyarremete: Ref. templom.
A szentély szent királyainkat ábrázoló freskója

12. kép Krasznahorka: Rk. templom.
A XIV. század eleji Szent Istvánt,
Szent Lászlót, Szent Imrét ábrázoló freskó

14. kép Rótfalva: Rk. templom. A Szent Istvánt, Szent Lászlót,
Szent Imrét ábrázoló freskó restaurált állapota

15. kép Jacques Sucon metszete az 1501-ben Lyon-ban kiadott Missale Strigoniense-ből

Sz: István Király, Sz: Imre Herczeg,
Sz: László Király.

Fr. Scaur sc.

16. kép Franz Scaur XVIII. század II. felében (1779?) készített rézmetszete
A „Magyar Háromkirályok” hódolata a Patrona Hungariae előtt